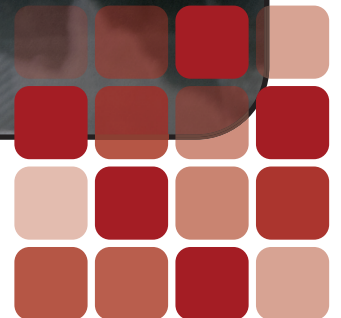

KOVİD-19 SALGINININ DÜNYA EKONOMİLERİNE ETKİLERİ

OĞUZHAN DEMİRDÖĞEN
RECEP YORULMAZ

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi
مرکز دراسات الشرق الأوسط
Center for Middle Eastern Studies

Telif Hakkı

Ankara - TÜRKİYE ORSAM © 2020

Bu çalışmaya ait içeriğın telif hakları ORSAM'a ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; ORSAM'ın kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.

ISBN : 978-605-06852-1-3

Ortadoğu Araştırmaları Merkezi

Adresi : Mustafa Kemal Mah. 2128 Sok. No: 3 Çankaya, ANKARA

Telefon : +90 850 888 15 20 Faks: +90 (312) 430 39 48

Email : info@orsam.org.tr

Fotoğraflar : Shutterstock

KOVID-19 SALGINININ DÜNYA EKONOMİLERİNE ETKİLERİ

Yazar Hakkında

Dr. Recep Yorulmaz

Lisans eğitimini 2008 yılında Afyon Kocatepe Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü'nde aldı. 2010-2012 yılları arasında ABD'nin South Carolina eyaletinde Clemson Üniversitesi'nde İktisat alanında yüksek lisansını tamamladı. 2012-2016 yılları arasında İngiltere'de Sheffield Üniversitesi'nde yine İktisat alanında doktora eğitimini tamamladı. Recep Yorulmaz halen Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Bölümü'nde Öğretim üyesi olarak çalışmaktadır. Aynı zamanda ORSAM Ekonomi Direktörü olarak görev yapmaktadır.

Oğuzhan Demirdöğen

Lisans derecesini Orta Doğu Teknik Üniversitesi İktisat bölümünden alan Demirdöğen, yüksek lisans eğitimine Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nde Ekonomik Kalkınma ve Büyüme programında tez aşamasında devam etmektedir. Bununla birlikte Sabancı Üniversite'sinde MBA eğitimine de devam etmektedir. Çalışmalarında Ortadoğu ülkelerinin ekonomilerine odaklanan Demirdöğen, bölge siyaseti ve gelişmeleri çerçevesinde analizler yapmaktadır.

Mart 2020

İçindekiler

Giriş	3
1. Salgının Yayılma Süreci ve Ülkelerin Aldıkları Önlemler	5
2. Koronavirüs Salgınının Dünya Ekonomilerine Etkileri ve Ortadoğu	6
2.1. Salgının Sektörlere Etkileri	7
2.1.1 Dünya tedarik zincirine etkisi	8
2.1.2. Turizm sektörüne etkisi	9
2.1.3. Petrol piyasasına etkisi	11
2.1.4. Maske pazarına etkisi	12
2.2. Salgının Dünya Borsalarına ve Merkez Bankalarının Politikalarına Etkileri	13
2.3. Salgının Dünya Ekonomik Büyüme Oranına Etkisi	19
3. Salgının Türkiye Ekonomisine Etkisi	22
4. Sonuç	24
Kaynakça	26
Grafikler	
<i>Grafik 1: Şangay Bileşik Endeksi</i>	12
<i>Grafik 2: Dow Jones</i>	13
<i>Grafik 3: Stoxx Europe 600</i>	14
<i>Grafik 4: Dünya toplam hasılasının olası senaryolara göre hareketi</i>	17
<i>Grafik 5: Küresel ekonomik büyüme</i>	18
<i>Grafik 6: BİST 100</i>	19

Giriş

İlk kez, Çin'in Vuhan şehrindeki deniz ürünleri ve canlı hayvan satan bir pazarda ortaya çıkan bulgularla gündeme gelen yeni Koronavirüs, Çin başta olmak üzere dünyanın birçok noktasına yayılmış durumdadır.¹ Bu virüs, hızla tüm dünyada yayılmış ve dünya ekonomisini tehdit eder noktaya gelmiştir. Doğrulanmış vaka sayısının 250 bini bulduğu ve ölü sayısının 11 bine ulaştığı bu ortamda virüsün etkilerinin dünya ekonomisini olumsuz etkilediği görülmektedir. Vaka sayısı ve ölümler artıkça hastalığın seyri küresel ekonomi üzerinde hissedilir etkiler göstermeye başlamıştır.

Salgının etkilerinin de sebepleri arasında olduğu petrol talep şokunun, petrol fiyatlarında düşüğe sebep olması, küresel ekonomide ayrı bir şok dalgası yaratmıştır.

Özellikle, hisse senedi fiyatlarında dalgalanmalara neden olup kazanç projeksiyonlarını bastırmıştır. Bunun yanında, 2020 Avrupa Şampiyonası da dahil büyük liglerin spor müsabakalarının ertelenmesi ve hatta liglerin tatil edilmesiyle milyarlarca dolarlık bir maliyet ortaya çıkmıştır.

Öte yandan, salgının etkilerinin de sebepleri arasında olduğu petrol talep şokunun, petrol fiyatlarında düşüğe sebep olması, küresel ekonomide ayrı bir şok dalgası yaratmıştır. Bu düşüşte baş aktör konumunda olan OPEC'in en etkili üyesi Suudi Arabistan ve OPEC dışı petrol üreticilerinin en etkili ülkesi Rusya'nın, son toplantıda ek üretim kısıntısı kararında anlaşamamasının ardından Suudi Arabistan'ın üretimini artırma

kararı ile fiyatlarda ikinci bir şok dalgası oluşmuştur. Suudi Arabistan'ın üretimi artırma kararı ve Çin'in ithalatını kısmasının da etkisiyle petrol fiyatları son on yedi yılın en düşük seviyesine gerilemiştir. Yüzdesele bazda ise yüzde 30'dan fazla düşüşle Ocak 1991'deki Körfez Savaşı'ndan bu yana en sert günlük kaybını yaşamıştır. Bu düşüş iki ülkenin ekonomisinin yanı sıra Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) petrol üretimine de zarar verecek olması açısından önem arz etmektedir. Benzer bir şoku 2014-2016 yıllarında yaşayan ABD menşeli kaya petrolü üreticilerinin bu fiyatlar seviyesinde piyasada ne kadar tutunabileceği tartışılırken, Rusya'nın motivasyonunun bu şirketleri ne derece hedef aldığına ayrıca dikkat çekilmektedir.

Virüsün küresel ekonomiyi vurduğu bir ortamda petrol fiyat şoku ile de sarsılan dünya piyasalarında borsalar son yılların en büyük düşüşlerini yaşamıştır. Virüsün başlangıç noktasının Çin olması, ara üretim mallarında tek tedarikçiliğe mahkum olmanın küresel ekonomi için ne derece tehlikeli olduğunu ortaya koymasından dolayı anlamlı olmuştur. Dünyada üretimin Çin'e bu derece bağımlı olması özellikle ara malları tedarikinde alternatif rota olmaması küresel ekonominin bu denli etkilenmesinin en büyük nedenleri arasındadır. Çin, baskıcı rejiminin piyasaya rahat müdahale edebilmesiyle minimum maliyet ile üretim yapma kapasitesine sahiptir. Bu avantaj sayesinde dünyadaki liberal ekonomilerin rekabet kabiliyetini kırması sonucunda Çin, son yıllarda dünyada ara mal üretiminde lider olmuştur. Son salgın, küresel ekonomik sistemin sorgulanmaya başladığı önemli bir eşik olarak karşımıza çıkmaktadır. Salgın tehlikesi geçtikten sonra sihirli bir değnek ile sistem değişikliği olasılığı olmasa da bu dönemde çıkarılacak dersler dünyanın geleceği açısından mihenk taşlarını oluşturacaktır.

28 Şubat'ta Koronavirüsün küresel risk seviyesini çok yükseğe çıkararak Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 11 Mart itibariyle salgını pandemi ilan etmiştir.

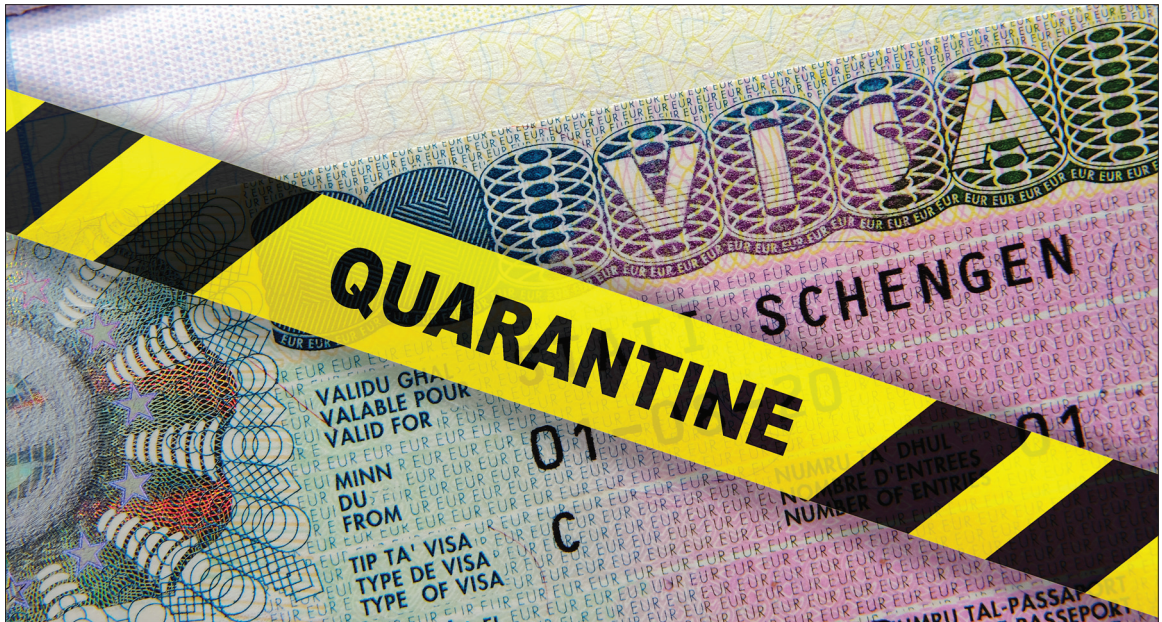
1. Salgının Yayılma Süreci ve Ülkelerin Aldıkları Önlemler

Virüs, ilk kez 12 Aralık 2019'da Çin'in Wuhan kentinde bir hayvan pazarında görülmüştür. Çinli Doktor Li Wenliang'ın 30 Aralık 2019'da bir video çekerek kamuoyunu böyle bir virüsün varlığından haberdar etmiştir. Bu video sosyal medyada yayınlamasından sonra yoğun bir şekilde paylaşılmıştır. Çin hükümeti ilk başta böyle bir virüsü ve salgını kabul etmemiştir. Doktor Li'nin söylenti yayma ve sosyal düzeni bozma suçlamasıyla ifadesi alınmıştır. Ancak 12 Ocak'ta test sonucu pozitif çıkan Doktor Li'nin de tedavi et-

mekte olduğu koronavirüse yakalanmış hastasından bu ölümcül virüsü kapıldığı anlaşılmıştır. Tedavi gören doktor hastalıktan kurtulamayarak 6 Şubat tarihinde vefat etmiştir. Hastalığın teknik olarak kısaca adı '2019-nCoV'dur. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından da 11 Şubat'ta koronavirüs hastalığına 'Kovid-19' adı verilmiştir.

Çinli uzmanlar salgını kabul ettikten sonra hastalığın 10-14 gün içerisinde ortaya çıktığını söylemiştir. Daha sonra yapılan araştırmalar ile virüsün insan vücuduna girdikten sonra kuluçka döneminin 27 güne kadar çıktığını tespit ettiklerini belirtmişlerdir. Bugün gelinen noktada virüs nedeniyle tüm dünyada 250 bine yakın kişi enfekte olmuş ve 11 bine yakın ölüm yaşanmıştır. Çin'den sonra salgından en fazla etkilenen ülkeler Güney Kore, İran ve İtalya'dır. Vaka sayıları Güney Kore'de 9 bini; İran'da 20 bini; İtalya'da 46 bini geçmiştir.

28 Şubat'ta Koronavirüsün küresel risk seviyesini çok yükseğe çıkararak Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 11 Mart itibariyle salgını pandemi ilan etmiştir. Türkiye, 23 Şubat'ta İran'a, 28 Şubat'ta

da İtalya, Güney Kore ve Irak'a gidiş-dönüş tüm yolcu uçuş seferlerini durdurmuş ve sınır kapılarını geçici olarak kapatmıştır. Türkiye'nin ardından ABD'de İran'a olan seyahat kısıtlamalarını genişletmiş; Güney Kore ve İtalya'ya olan seyahat etmeyin uyarı seviyelerini de arttırmıştır. Mart ayından itibaren hızını arttıran salgın Polonya'da da ilk kez görülerek Avrupa'da bir ülkeye daha sıçramış, Irak'ta da ilk ölüm gerçekleşmiş ve İran'da da Sanayi, Maden ve Ticaret Bakanı da salgına yakalanmıştır. Bunun ardından İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani koronavirüsün neredeyse tüm eyaletlere yayıldığını açıklamıştır.

Ortadoğu'da salgından etkilenen ülkelerden biri olan İsrail'de virüs nedeniyle Almanya ve Fransa'nın da aralarında bulunduğu 5 Avrupa ülkesinden gelenleri ülkeye almayacağını açıklamıştır. Durumun kritik hal aldığı İran'da 5 Mart'ta alınan karar ile ülkedeki tüm faaliyetler durdurulmuş ve eğitime 20 Mart'a kadar ara verilmiştir. Ayrıca dünyada 1896 yılından beri her 4 yılda bir düzenlenen ve bu yıl 32.sinin Tokyo'da düzenleneceği olimpiyat oyunlarının iptal edilebileceği ya da ertelenebileceği gündeme gelmiştir.² 1000'e yakın vakanın görüldüğü ve 35'e yakın ölümün gerçekleştiği Japonya'da 1., 2. ve 3. liglerinde 28 Şubat-15 Mart tarihlerinde planlanan 94 karşılaşma ertelenmiştir.

Tarihinde sadece 3 kez dünya savaşları dönemlerinde yapılmayan olimpiyatların bu yıl da salgın nedeniyle ertelenmesi ya da iptal edilmesi ihtimal dâhilinde olmuştur. Japonya'nın Ulusal Denetim Kurulu tarafından yayınlanan rapora göre Tokyo Olimpiyatları için stat yapımı ya da iyileştirmeleri, metro ve altyapı çalışmaları için harcanan miktar yaklaşık olarak 25 milyar dolar olmuştur. Bu harcamalar dışında olimpiyatların iptal edilmesi durumunda önceden satılan yayın hakları, otel ve uçak rezervasyonlarının iptal edilmesinin Japon ekonomisine maliyeti olacaktır.

2. Koronavirüs Salgınının Dünya Ekonomilerine Etkileri ve Ortadoğu

Dünya ekonomisi uzun bir süredir, finansal krizler, bölgesel sorunlar ve ticaret savaşları nedeniyle istikrarlı bir seyir gösterememektedir. 2008 finansal krizi ile başlayan istikrarsız süreçte gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin çoğu düşük faiz ve parasal genişleme politikaları uygulamıştır. Kriz etkisinin azaldığını düşünen Fed 2015 yılı aralık ayında kriz sonrası ilk faiz artırımını 0,25 baz puan yaparak 2019 yılına kadar artırımlarına devam etmiştir. Faiz artırımları dışında tahvil alımlarını da kısmağa başlayan Fed piyasaya desteğini de azaltmaya başlamıştır.

Böyle bir ortamda 2018 yılı mart ayında ABD'de yürütülen soruşturma sonucunda Çin'den ithal edilen bazı ürünler için 60 milyar dolarlık vergi konulmuştur. Bu karar ile ABD-Çin arasındaki ticaret savaşları başlamıştır. Dünyanın en büyük iki ekonomisi arasındaki ticaret savaşları domino etkisiyle diğer ülkelere de yayılmıştır. Diğer ülke ekonomileri de Trump başkanlığındaki ABD ile bu savaşa girmiştir. Bunların sonucunda uluslararası ticaret azalmış ve dünya ekonomik büyümesi yavaşlamıştır. Başta gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler olmak üzere tüm dünyada ekonomik büyüme oranları zayıflamıştır.

Dünya ekonomisinde bahar havası esmeye başlamış ve yaz aylarının gelmesi beklenirken Çin'in Vuhan şehrinde başlayarak hızla tüm dünyaya yayılan yeni tip koronavirüs salgını ortaya çıkmıştır.

Bu gelişmeler öncesinde 2019 yılında 3 ya da 4 tane faiz artırımını planlayan Fed 31 Temmuz'da başlayarak 18 Eylül ve 30 Ekim'de olmak üzere yıl içerisinde 3 faiz indirimi yapmak zorunda kalmıştır. ABD sadece kendi ekonomisini değil dünya ekonomisi de derinden etkileyen ticaret savaşları nedeniyle Çin ile anlaşması gerektiğini anlamıştır. ABD-Çin heyetleri arasında yapılan görüşmeler sonucunda taraflar arasındaki ticaret anlaşmasının ilk fazı 15 Ocak 2020'de imzalanmıştır. Dünya ekonomisine yayılan ticaret savaşları borsalar üzerinde de baskılara sebep olmuştur. Anlaşma ihtimallerinde bile rekor artışlar yaşayan dünya borsaları bu baskıların kalkmasının ardından genel olarak yükselişe geçmiştir, ABD borsaları rekor düzeylerde yükselerek tüm zamanların en yüksek seviyelerine ulaşmıştır.

Dünya ekonomisinde bahar havası esmeye başlamış ve yaz aylarının gelmesi beklenirken Çin'in Vuhan şehrinde başlayarak hızla tüm dünyaya yayılan yeni tip koronavirüs salgını ortaya çıkmıştır. Şubat ayı ortasından itibaren ciddi endişelere neden olan salgın nedeniyle tüm dünya

borsaları negatif yöne dönmüş; yatırımlar, turistik seyahatler, ticari faaliyetler, müsabakalar vb. birçok faaliyet acil olmadığı sürece durdurulmaya başlanmıştır.

2.1.Salgının Sektörlere Etkileri

Yeni tip koronavirüs salgını birçok sektörü olumsuz etkilemiş ancak talebi artan bazı sektörleri de olumlu etkilemiştir. Özellikle salgından korunma amaçlı kullanılan maske, dezenfektan ve temizlik ürünleri sektörlerinin ve perakendectoptan market şirketlerinin hisse değerleri artmıştır. En çok olumsuz olarak turizm, havacılık ve enerji sektörleri etkilenmiştir. Küresel çapta tedarik zincirinin bozulması da çeşitli sorunlara sebep olmuştur. Petrolde yaşanan talep yönlü şokla birlikte OPEC ve OPEC dışı ülkelerin anlaşmazlıklarıyla en fazla değer kaybeden emtia olmuştur. Dünya genelinde borsalar rekor düşüşler yaşayarak dalgalanmalar artmıştır ve belirsizliklerle birlikte piyasalarda olumsuz yönlü hava etkisini sürdürmektedir. Salgının etkisini hızla artırdığı ülkelerde serbest dolaşım kısıtlamalarına ve karantina uygulamalarına başlanmıştır. Bununla

birlikte halk panik halinde gıda, temizlik ürünleri, maske, dezenfektan ve kolonya gibi birçok ürünleri alıp stoklamıştır.

2.1.1.Dünya tedarik zincirine etkisi

Hem küresel boyutta tüketimin azalması nedeniyle hem de salgına yönelik önlem olarak Çin'de ve salgının fazlaca yayıldığı ülkelerde fabrikalar çalışmalarını durdurmuştur. Dünyanın fabrikası olan Çin'deki üretim aksaklıkları nedeniyle de küresel tedarik zinciri zarar görmeye başlamıştır ve risk altındadır. Bir işletmenin müşterilerine hizmet ve ürünlerini sunabilmesi için sorunsuz bir şekilde işleyen tedarik zinciri şarttır.

Uzmanlar, dünya markalarının üretim ve tedarik merkezi olan Çin'in ara ve nihai mal üretim faaliyetlerini azaltması ve hatta durdurmasıyla küresel tedarik zincirinin iki yönlü olarak etkileneceğini belirtmiştir.³ Birinci olarak nihai ürün ve ara mal tedarikinde yaşanacak sorunlardan kaynaklı etki olacaktır. Nihai ürünleri Çin'den gelen firmalar mağazalarını kapatmak zorunda kalabileceklerdir. Üretimleri için gerekli ara malları tedarik edemeyen firmalar da üretimlerini durdurmak ya da farklı tedarikçilerden ihtiyaçlarını gidermek durumunda olacaklardır. Bu nedenle küresel firmalar markalarının yeni ürün tanıtımlarını ertelemişlerdir, satış ve yıllık gelir beklentilerini düşürdüklerini, 2019 yılında belirlemiş oldukları hedeflere ulaşamayacaklarını açıklamışlardır. Bu türden gelişmeler şubat ayında ortaya çıkmaya başlamıştır.

Çin'den sonra salgından en fazla etkilenen ülkelerden biri olan Güney Kore'de dünyanın en büyük 5. otomobil üreticisi Hyundai, 5 Şubat'ta Çin menşeli ara malları tedarik edemediğinden dolayı ülkedeki tüm otomobil fabrikalarını kapatmak durumunda kaldığını ve yeni bir tedarikçi bulana kadar da kapalı kalacağını açıklamıştır.⁴

Hyundai gibi Avrupalı ve Amerikalı diğer büyük otomobil üretici firmaları da sektörün büyük oranda Çin'e bağılılığından dolayı durum aynı şekilde devam ederse birkaç hafta içerisinde üretimlerini durdurmak zorunda kalacaklardır. Alman araç üretici firmaları VW ve BMW zaten Çin'deki fabrikalarında üretimlerini geçici olarak durdurarak fabrikalarını kapatmışlar ve yeniden üretime Çinli yetkililerle birlikte alacakları karara bağlı bir şekilde başlanacağı bildirilmiştir.

Salgınının hemen başında yaşanan bu gelişmeler ışığında ve devam eden etkisiyle otomotiv sektörü ve parça tedarikçilerine vereceği zararın 2003 yılındaki SARS salgınından daha fazla olacağı anlaşılmıştır. Bu gelişmelerden teknoloji firmaları da fazlaca etkilenmiştir. Önde gelen teknoloji firmalarından Apple'ın ürünlerinin büyük bir bölümünü üreten Foxconn'un da ihtiyaç duyulan parçaların tedarikinde sıkıntılar yaşamasıyla üretimler yavaşlamıştır. Ayrıca Apple akıllı telefonlara düşen taleple birlikte 17 Şubat'ta yılın ilk çeyreğinde finansal hedeflerine ulaşamayacağını açıklamıştır.⁵ Açıklamanın ardından şirketin hisse fiyatları da düşmüştür.

Uzmanların üzerinde durduğu ikinci etki de Çin'in ürün ve hizmetlerde en büyük ikinci pazar olması sebebiyle üretimi, tüketimi, ticareti ve turistik gezileriyle diğer ülkelere olan etkisinin azalmış olmasıdır. New York Times gazetesinde ele alınan makalede Moğolistan'da tır şoförlerinin artık Çin'e kömür taşımadığı, sınırların kapanmasıyla ticaretin zayıfladığı ve Çinli turist akınlarının durmasıyla otellerin boş kaldığının belirtilmesi bu durumu açıklamaktadır.⁶ Ayrıca bu şekilde salgınların ortaya çıktığı dönemlerde talep yönlü şokların yaşanması muhtemeldir. Şehirler karantinaya alınarak dolaşım kısıtlamaları uygulanmakta ve halkın ihtiyaç duyacakları temel ürünleri yaşamlarını idare edebilecekleri kadar stoklamaları istenmektedir. Tedariki yeterince

sağlanamayan bazı ürünler bu durumlarda kısmi olarak ya da tam anlamıyla krizlere sebebiyet verebilmektedir.

2.1.2. Turizm sektörüne etkisi

Çin’de salgın yayılırken bu yıl 25 Ocak’a denk gelen yeni yıl festivalleri iptal edilmiştir. Çin’in hem kültüründe hem de turizmde önemli bir yeri olan bu festivaller boyunca geçen yıl 415 milyon kişi seyahat etmiştir. Ancak Çin hükümeti salgındaki gelişmeler neticesinde paket tur satışlarını da yasaklamış ve hem Çin vatandaşları hem de turistler karantina şehirler içerisinde evlerinden, otellerinden dışarı çıkmamıştır. Salgının yayılmasına önlem olarak alınan bu ilk kararın ardından diğer ulusal ve uluslararası tedbirler de ele alınmaya başlanmıştır. Böylece salgının turizme ve onunla ilişkili sektörlerle belirsizlikler içerisinde boyutu tahmin edilemeyen olumsuz etkilerinin olacağı da anlaşılmıştır.

Dünya genelinde insanların turistik seyahat planlarını iptal etmesi ve alınan önlemler kapsamında uçuşların durdurulmasından dolayı 2019 yılı verilerine göre, dünyadaki toplam gayri safi hasılanın doğrudan yüzde 3,3 ile 2,9 trilyon dolara denk gelen ve dolaylı olarak ise yüzde 10,4 ile 9,16 trilyon dolarlık payı olan turizm sektörü son 20 yıldaki en büyük gerilemeyi yaşamıştır.

Çin’de ortaya çıkan salgının dünyaya yayılması çoğunlukla havalimanlarını kullanan yolcular tarafından olmuştur. Bu nedenle birçok ülke

Çin’le karşılıklı uçuşlarını durdurma ve vatandaşlarına salgından korunmak için yurtdışı seyahat planlarını gözden geçirmeleri tavsiyelerinde bulunarak önlemlerini almaya başlamıştır. Ancak gelinen noktada 180’den fazla ülkede salgının yayılmasıyla ülkeler şehirlerini, bölgelerini karantinaya almış ve vatandaşlarının ülkeye giriş çıkışlarını yasaklamıştır. Suudi Arabistan, salgın nedeniyle umre ve Mescid-i Nebevi ziyaretlerini 27 Şubat’tan itibaren geçici olarak askıya aldığı duyurmuştur.⁷ İtalya, salgınla mücadele amacıyla öncelikle kuzey bölgeleri için aldığı tecrit tedbirlerini ülkenin tamamını kapsayacak şekilde genişleterek 10 Mart’ta tüm ülkeyi karantinaya almıştır. Avrupa’da salgından en çok etkilenen ülke İtalya 11 Mart itibarıyla ülkedeki kamu hizmetleri haricindeki tüm ticari faaliyetleri de durdurduğunu açıklamıştır.⁸

Salgın öncesinde de resesyonun eşliğinde olan İtalya, virüs ile mücadeleye daha fazla kaynak ayırabilmek için Avrupa Birliği’nden bütçe hedeflerinde esneklik yapılmasını talep etmiştir. Dünya genelinde insanların turistik seyahat planlarını iptal etmesi ve alınan önlemler kapsamında uçuşların durdurulmasından dolayı 2019 yılı verilerine göre, dünyadaki toplam gayri safi hasılanın doğrudan yüzde 3,3 ile 2,9 trilyon dolara denk gelen ve dolaylı olarak ise yüzde 10,4 ile 9,16 trilyon dolarlık payı olan turizm sektörü son 20 yıldaki en büyük gerilemeyi yaşamıştır. Alınan tedbirler kapsamında havayolları şirketleri de salgının yayıldığı şehirlere ve ülkelere uçuşlarını iptal etmişlerdir. Bu da havayolu taşımacılık firmalarını mali açıdan olumsuz etkilemiştir. Emirates havayolları, 27 Şubat’ta almış olduğu kararla 20 ülkeden Suudi Arabistan’a yolcu taşımayı salgın nedeniyle durdurmuştur. Şirketin karlılığının yüzde 60’ının en büyük pazarı olan bu ülkeden geldiği bilinmektedir. Bunun ardından Emirates düşen uçuş talepleri nedeniyle çalışan-

larına ücretsiz izin kullandırmaya yönlendirmiştir.

Birçok havayolu taşımacılık şirketleri ulusal ve uluslararası uçuş kapasitelerini düşürmüştür. Bu nedenle dünya genelinde tüm havayolu şirketlerinin hisseleri sene başındaki değerlerine göre borsada ciddi düşüşler yaşamıştır. Emirates gibi birçok firma çalışanlarına ücretsiz izinler vererek mali açıdan önlemlerini arttırmıştır. Sektörden koronavirüs kaynaklı ilk iflas haberi ise İngiliz Flybe firmasından gelmiştir.⁹ Norveç Havayolları da 4 bin uçuşunu iptal etmiş ve 5 bine yakın çalışanını geçici olarak işten çıkarmıştır. Amerika'da ise Başkan Donald Trump tarafından 12 Mart'ta yapılan açıklamada Avrupa merkezli tüm seyahatlerin 30 gün boyunca askıya alındığı duyurusu paylaşılmıştır.¹⁰ Söz konusu seyahat kısıtlamasından İngiltere ve Türkiye'den gelen uçuşlarla birlikte tüm ticaret ve kargo uçuşlarının muaf tutulacağı bildirilmiştir. Ancak tüm ülkelerin vatandaşlarına çok acil olmadıkça seyahatlerini iptal etmeleri ya da ertelemeleri uyarıları ile birlikte tüm dünyada uçuşlarda talep yönlü düşüş gerçekleşmiştir. Havayolu firmaları da uçuş seferlerini azaltmış ve uçaklarını yere indirmiştir. Maddi kayıplara uğrayan, kazançları azalan ve borsada da değerleri düşen havayolu taşımacılık firmaları bu nedenle hükümetlerinden destek talep etmiştir.

2.1.3. Petrol piyasasına etkisi

Yeni tip koronavirüs salgını nedeniyle üretimin azalması petrolde talep yönlü düşüş riskini ortaya çıkarmış ve petrol fiyatları düşmüştür. 20 Ocak'ta 65,2 doları gören Brent petrol fiyatları 58,2 dolara kadar düşmüştür. Daha önce düşük petrol fiyatları nedeniyle arz kesintisi kararı alan OPEC üyeleri, gelişmelere nasıl karşılık verecekleri konusunda görüşmeler yapmıştır. OPEC'in üretim miktarını azaltması ve önceki toplantılarda 31

Mart 2020'ye kadar belirlemiş olduğu arz kesinti süresini hıkkadar uzatması beklenmiştir. Salgının ilerlemesiyle beklenildiği üzere petrol talebinde düşüş gerçekleşmiştir. Çin'in günlük petrol tüketiminin yüzde 20'sine denk gelen 3 milyon varillik bir azalma ile 2008-2009'dan bu yana en düşük seviye görülmüştür. Taleplerdeki düşüş fiyatlarında da bir düşüşü beraberinde getirmiş; Brent petrol Ocak ayında aylık yüzde 14 değer kaybına uğrayarak Kasım 2018'den bu yana en büyük düşüşü yaşamıştır.

Böylece koronavirüs nedeniyle 1980'lerden bu yana talepte yaşanan en ciddi seviyede olması muhtemel düşüşle karşı karşıya olunmasına rağmen petrolde fiyat savaşları başlamıştır.

Bu düşüşlere kayıtsız kalamayan OPEC'in mart ayında yapılacak bakanlar düzeyindeki toplantısı şubat ayına çekilmiştir. 6 Şubat'ta düzenlenen toplantıda üretimin 600.000 varil/günlük azaltılması kararı alınmasının OPEC+ teknik heyetine önerileceği belirtilmiştir. Rusya ve İran olası üretim kesinti kararına destek vereceklerini belirtmişlerdir. 6 Mart'ta OPEC ve OPEC dışı ülkelerin Viyana'da bir araya gelerek yapmış oldukları toplantıda ise OPEC ülkelerine 1 milyon varil, OPEC dışı ülkelere de 500 bin varil olmak üzere günlük 1,5 milyon varil ek kesinti önerilmiştir.

Ancak Rusya anlaşmaya yanaşmayarak kesinti kararını kabul etmemiştir. Böylece koronavirüs nedeniyle 1980'lerden bu yana talepte yaşanan

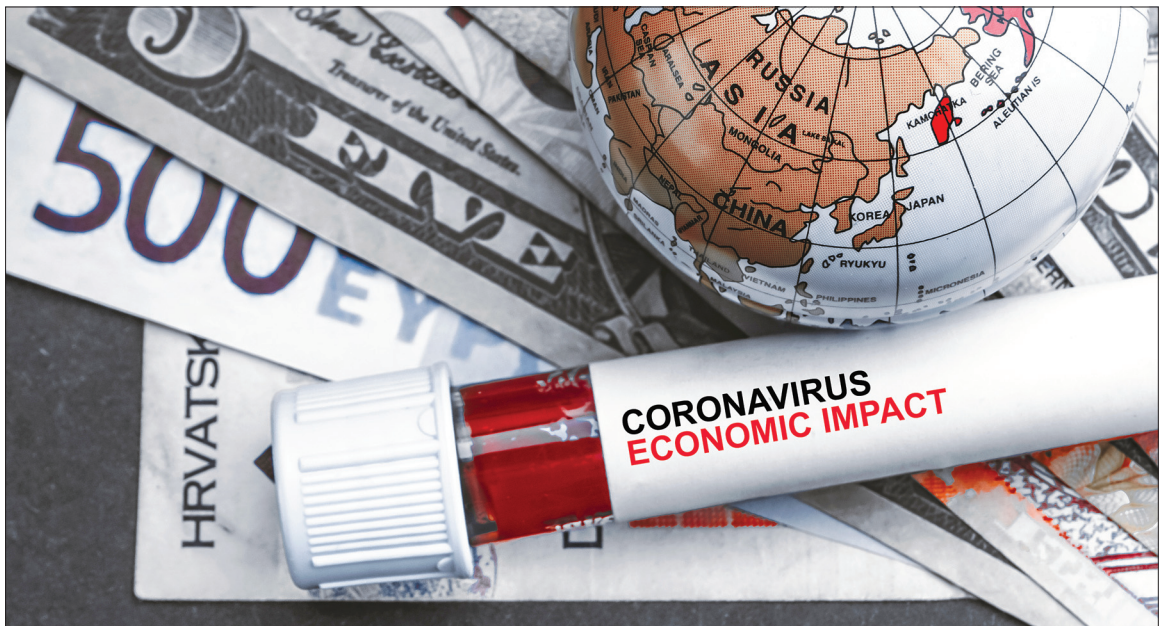
en ciddi seviyede olması muhtemel düşüşle karşı karşıya olunmasına rağmen petrolde fiyat savaşları başlamıştır. Çin’de ortaya çıkan virüs salgınının küresel talep üzerindeki olumsuz etkisi devam ederken OPEC toplantısından kesinti kararının çıkmaması petrol piyasalarında arz fazlasının artma riskini daha da yoğunlaştırmıştır. Artan riskler aynı gün içerisinde piyasaya yansyarak Brent petrolün fiyatı yaklaşık yüzde 9,5 değer kaybederek 45,29 dolara kadar gerilemiştir. Bunun ardından Suudi Arabistan yönetimi de nisan ayı itibarıyla petrol üretimini günlük olarak 1 milyon varil daha arttırarak 10 milyon varilin üzerine çıkaracağını açıklamıştır.

Rusya ile Suudi Arabistan arasındaki restleşme sonrası piyasalar altüst olmuştur. Borsalarda ve Rus rublesi dahil birçok para birimlerinde yaklaşık yüzde 10 oranında büyük kayıplar yaşanmıştır. Rusya’nın bu yönde politika izlemesi ise ABD’nin enerji şirketlerini hedef alması olarak yorumlanabilir. Son 4 yılda 3 kez üretim kesintisine giden OPEC ülkelerinin kararları sonrasında Amerikan kaya petrolü şirketleri hep kazançlı çıkmıştır. ABD, 2008’den bu yana kaya gazı

üretimi ile ülke içerisinde fiyatları yarı yarıya düşürmüştür. Kaya gazı petrolünün ise üretim maliyeti normale göre biraz daha masraflı olsa da ABD 2010 yılından itibaren yüksek seyreden petrol fiyatlarının avantajıyla pazardaki payını arttırmıştır. Bu nedenle de petrol fiyatlarındaki düşüş kaya petrolü şirketlerini vurmuştur. Zaten 2014 ile 2016 yılları arasındaki petrol fiyatları nedeniyle 300 Amerikan petrol şirketinin battığı da bilinmektedir.

Rusya’nın böyle bir kesinti kararına gitmemesini Amerikan kaya gazı ve petrolü üreticisi şirketlerine yönelik ya da salgının yakın zamanda geçeceğini tahmin ederek uzun vadeli kendisini bir kesinti kararına bağlamak istememesi olarak yorumlamak mümkündür. Ancak bu karar sonrası 2014’ten bu yana döviz ve altın rezervlerini de hep yüksek tutarak düşük petrol fiyatlarına 6-10 yıl dayanabileceğini açıklayan Rusya için ilk ihtimal daha yakın durmaktadır.

Rusya’nın normalde bütçe dengesini sağlaması için petrol fiyatlarının 42-45 dolar arasında olması gerektiğini de belirtmek gerekmektedir.

Petrol fiyatlarındaki düşüşün ise ekonomilerinin büyük kısmı petrole dayalı olan Körfez ülkelerine etkisi büyük olacaktır. İşlem günleri dışında alınan bu kararların etkisi ilk işlem günü 9 Mart'ta uluslararası piyasalarda yüzde 33'lük düşüşle ham petrol 27 dolara; Brent petrol de yüzde 30'luk kayıpla 31 dolara düşmüştür. 18 Mart'ta ise tarihi düşüş yaşayan Brent petrol fiyatları 24,96 seviyesini görerek 2003 yılı fiyatlarına inmiştir.

Türkiye, dünyada artan maske talebini karşılamak için fabrikalarında mesai ve vardiya sistemiyle üretim kapasitesini arttırmıştır. Türkiye İhracatçılar Meclisi verilerine göre, şubat ayında Türkiye'nin Çin'e ihracatı yüzde 12 azalarak 144 milyon dolara gerilemiştir, ancak hazır giyim ihracatı yaklaşık olarak yüzde 500 artmıştır.

2.1.4.Maske pazarına etkisi

Hızla tüm dünyaya yayılan salgın nedeniyle ülkeler önlem olarak vatandaşlarının maske kullanmalarını talep etmiştir. Tüm dünyada bu yönde artan talebin karşılanması Çin'deki üretimin de azalmasıyla zora girmiştir. Ülkeler maske ithalatında Türkiye'nin kapısını çalmaktadır. Kuveyt yönetimi, Türkiye'den 10 milyon maske talep etmiştir.¹¹ 2 Mart tarihinde Türkiye ziyaretinde bulunan Bulgaristan başbakanı Boyko Borisov salgınla birlikte zor temin edilen maskeleri Türkiye'den talep etmiştir. Türkiye de Bulgaristan'a koruyucu tıbbi malzemeleri göndereceğini du-

yurmuştur. Bu minvalde 50 bin maske, 100 bin koruyucu tulum ve 100 bin gözlükten oluşan ilk koruyucu ürünler ve tıbbi malzemeler 11 Mart'ta Bulgaristan'a ulaşmıştır.¹²

Türkiye, dünyada artan maske talebini karşılamak için fabrikalarında mesai ve vardiya sistemiyle üretim kapasitesini arttırmıştır. Türkiye İhracatçılar Meclisi verilerine göre, şubat ayında Türkiye'nin Çin'e ihracatı yüzde 12 azalarak 144 milyon dolara gerilemiştir, ancak hazır giyim ihracatı yaklaşık olarak yüzde 500 artmıştır.¹³ Bu artışın nedeni de Çin'e şubat ayında 13 milyon 527 bin dolarlık maske satılması olmuştur. Türkiye'de yılda yaklaşık 150 milyon maske üretilmesine rağmen Çin'den tek seferde gelen maske talebi 200 milyon olmuştur.¹⁴ Ayrıca İsviçre, Fransa, Belçika, Gürcistan, Ermenistan ve Mısır Türkiye'den maske talep etmiştir. Duraganlaşan dünya ekonomisinde ve azalan küresel dış ticaret hacminde böyle yoğun talebin etki oranı düşük de olsa Türkiye ekonomisine katkı sağlayacaktır.

2.2.Salgının Dünya Borsalarına ve Merkez Bankalarının Politikalarına Etkileri

Salgın Çin'den Güney Kore'ye, İran'a, İtalya'ya ve oradan da tüm Avrupa'ya, Amerika ve Avustralya kıtalarına yayılınca panik ve riskleri de beraberinde getirmiş, bunun etkisi borsalara da yansımıştır. Dünya genelinde borsalarda ilaç firmaları, ilaç depoları, temizlik ürünleri şirketleri, toptan ve perakende market hisseleri, özel sağlık kuruluşları, çevrimiçi oyun, eğitim ve eğlence şirketlerinin hisse fiyatları artmıştır. Bankacılık, petrol, endüstri ve üretim sanayii firmalarının hisse değerleri ise düşmüştür.

Çin hükümeti, salgının yayılmasını sınırlandırmak için 23 Ocak'ta başlayan yeni yıl tatilini

Grafik 1: Şangay Bileşik Endeksi

Kaynak: investing.com

2 Şubat'a kadar uzatmıştır. Bunun ardından 3 Şubat'ta açılan borsa artan risklerin ve paniğin etkisiyle günlük derin bir düşüş yaşamıştır. Hükümet, düşüşün önüne geçebilmek için gün içerisinde borsaya 1,2 trilyon Yuan (=156 milyar Euro, =171 milyar Dolar) destek sağlamıştır. Bu desteğe rağmen borsa yüzde 9 gerilemiştir. Borsada 3 Şubat'ta dibi gören endeks daha sonrasında Merkez Bankası'nın da desteğiyle toparlanmış ancak dalgalanmalar devam etmiştir. 2020 yılına 3050 puanda giren Şangay Bileşik Endeksi dalgalanmalarla geçtiğimiz haftayı 2887 puanda kapatmıştır. Bu süreçte Çin borsasının piyasa değeri yaklaşık 35,6 trilyon Yuan'dan 34,7 trilyon Yuan'a düşmüştür.

Salgın nedeniyle ilaç firmalarına olan talep artmış, hisseleri değerlenmiştir. Karantina altındaki şehirlerde yaşayanların çevrimiçi eğlence ve eğitim uygulamalarına yoğun talep göstermesiyle şirketlerin hisse değerleri artmıştır. Hurun Global Rich List 2020'nin yayınladığı rapora göre, 31 Ocak'tan itibaren Hong Kong ve Tayvan da dâhil Çin bölgesinde 182 kişi yeni milyarder ol-

muştur.¹⁵ Böylece bölgedeki toplam milyarder sayısı 799'a ulaşmıştır.

Salgının etkisiyle küresel arz ve talepte sert düşüşlerin yaşanması göstergelerin zayıflamasına ve beklentilerin de düşmesine neden olarak risk iştahını da azaltmıştır. Amerika'da Dow Jones endeksinin 12 Şubat'ta koronavirüs endişelerine rağmen tarihi rekor kırarak 29.551,42 puanı görmesinden sonra salgının yayılmasıyla şubat ayı sonunda 25.409,36 puana düşmüştür. Yaşanan satışları engellemek için Fed, 17-18 Mart'taki Açık Piyasa Komitesi (FOMC) toplantısı öncesi 3 Mart'ta yarım puan sürpriz faiz indirimi gerçekleştirerek durgunlaşan piyasayı canlandırmak için somut bir adım atmıştır. Fed'in 2008 finansal krizinden bu yana ilk kez planlı toplantıları öncesi aldığı faiz kararının etkisi çok kısa süreli olmuştur. 10 yıl vadeli devlet tahvili getirisi mart ayı başlarında yüzde 1'in altına gerilemiş; 9 Mart'ta gün içerisinde yüzde 0,318 ile tarihi en düşük seviyeyi görmüştür.¹⁶ Salgınla ilgili gelişmeleri yakından takip eden Dünya Sağlık Örgütü de 11 Mart'ta yeni tip koronavirüsü pan-

demide ilan etmiştir.¹⁷ Trump da salgınla ilgili açıklama yaparak 13 Mart gecesinden itibaren Avrupa'dan gelen tüm seyahatleri 30 gün boyunca askıya aldıklarını ve 6 Mart'ta imzaladığı 8,3 milyar dolarlık fonla salgınla mücadele edileceğini ifade etmiştir.

Amerika'da borsalar yaşanan gelişmelerin etkisiyle 12 Mart'ta rekor düşüşlerle açılmıştır. Açılışın hemen ardından S&P endeksinin hafta içerisinde ikinci kez yüzde 7 düşmesiyle devre kesici uygulamaya girerek piyasada işlemlere 15 dakika ara verilmiştir. Dow Jones endeksi gün sonunda yüzde 10 değer kaybederek 1987'de yaşanan Kara Pazartesi'den bu yana kaydedilen en büyük kaybını yaşamıştır. Endeks, 12 Şubat'ta kaydettiği 29.551,42 puanlık rekor kapanışının yüzde 20 gerisine düşerek teknik olarak ayı piyasasına girmiştir. Bu durum diğer endekslere de aynı şekilde yansiyarak Nasdaq endeksi yüzde 9,43; S&P 500 endeksi yüzde 9,92 düşüş yaşamıştır. Borsada artan oynaklık ve algı bozulmasının etkilerinin tahminlerden daha fazla olabi-

leceğini gösteren bu gelişmeler neticesinde Fed'in New York şubesinden yapılan açıklama ile gün içerisinde 3 ay vadeli repo işlemi gerçekleştirilerek piyasaya 500 milyar dolarlık likidite sağlanmıştır.

Açıklamanın devamında ay içerisinde gerçekleştirilmek üzere 3 ay ve 1 ay vadeli 500'er milyar dolarlık 2 repo işlemiyle de piyasaya toplamda 1,5 trilyon dolarlık likidite sunulacağı bildirilmiştir. Aynı zamanda gecelik repo operasyonlarıyla 13 Nisan'a kadar piyasaların destekleneceği açıklanmıştır.¹⁸ Fed'in bu desteklerinin ardından 13 Mart günü borsalar yükselse de haftalık olarak kayıp yaşamışlardır. Salgın ve petrol fiyatı savaşı nedeniyle enerji sektörü hisseleri yüzde 24 ile Ekim 2008'den beri en sert haftalık düşüşünü kaydetmiştir. Bu düşüş nedeniyle enerji şirketlerinin piyasa değerleri haftalık bazda 196 milyar dolar düşmüştür. Son olarak Fed hafta içerisinde yapacağı toplantıyı beklemeden piyasada oluşan baskıyı hafifletmek için ikinci kez faiz indirerek politika faizini yüzde 0-0,25 aralığına çekmiştir.

Grafik 2: Dow Jones

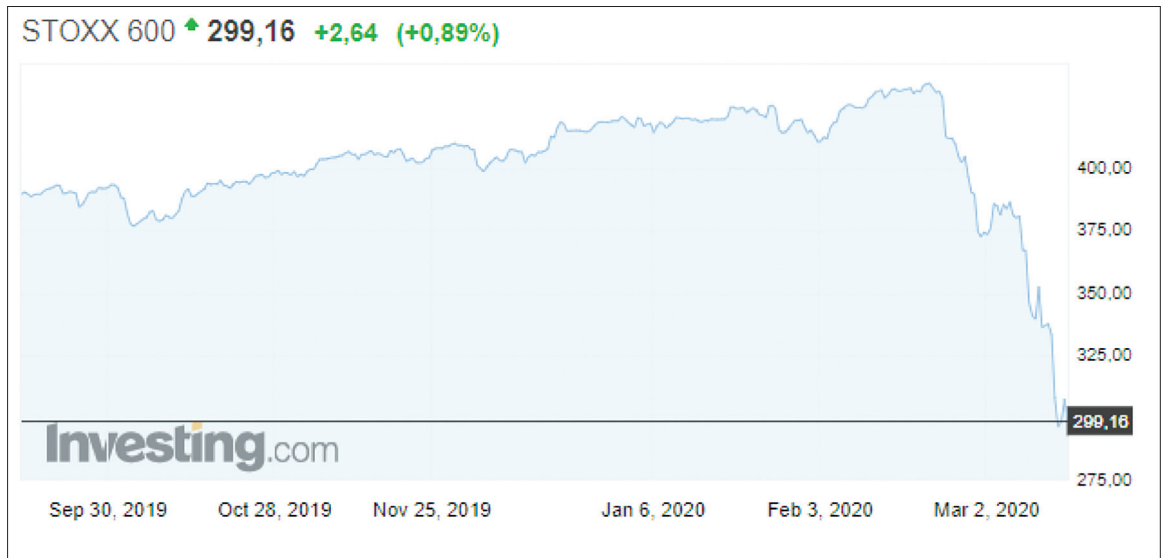
Kaynak: investing.com

Salgının Avrupa’da İtalya başta olmak üzere İspanya, Almanya ve Fransa’da yoğun bir şekilde yayılması ve can kayıplarının hızla artması tedirginliği arttırmıştır. Avrupa Merkez Bankası da 12 Mart’ta yapmış olduğu toplantı sonrasında beklentilerin aksine faiz oranlarını düşürmemiştir. Bunun yerine yılsonuna kadar özel sektörden 120 milyar avroluk net varlık alımı yapılarak parasal genişlemenin miktarını ve likidite desteğini artırma kararı aldıklarını açıklamıştır. Avrupa borsaları, aynı gün içerisinde Avrupa Merkez Bankası’nın faiz kararına ve Trump’ın salgının yayılmasını önlemek amacıyla Avrupa’dan ABD’ye yapılan seyahatlere bir aylık kısıtlama getirildiğini belirtmesine tepki olarak yüzde 11,48 ile tarihin en sert günlük düşüşüyle kapanmıştır. Avrupa’nın en büyük ekonomisi Almanya’da DAX endeksi yüzde 12,24, İngiltere’de FTSE 100 endeksi yüzde 10,87, Fransa’da CAC 40 endeksi yüzde 12,28 ve İtalya’da MIB 30 endeksi yüzde 16,92 düşüş ile gün sonu kapanışı yapmışlardır.

12 Mart’taki tarihi düşüş ile STOXX 600 endeksi 294,93 puandan kapanmıştır. Bu düşüşün ardından haftanın son gününe giren Avrupa borsaları gelen tepki alımlarıyla hızlı yükselişler yaşamıştır. Ancak gün sonunda kapanışı yüzde 2,64’lük artışla 299,16 puanla yapmıştır. Avrupa borsalarının seyri salgının Avrupa’daki yayılma hızı, ölüm oranları ve dünyadaki gelişmelere bağlı olarak ilerleyecektir. Avrupa’da salgının en çok etkilediği İtalya’da yayılma hızının ve ölüm vakalarının artması nedeniyle 12 Mart’ta kamu hizmetleri haricinde tüm ticari faaliyetlerin durdurulduğu açıklanmıştır.

İtalya ekonomisi 2019’da yüzde 0,3 büyümüş ve 2020 için yüzde 0,6 büyüme beklentisi öngörmüştür. Ancak koronavirüs salgını ülkenin tüm ekonomik faaliyetlerini olumsuz etkilemiştir. Salgın, ülkenin turistik kentlerini boşaltmış ve ülke gayri safi yurtiçi hasılasında önemli yeri olan turizm sektörünü vurmuştur. İtalyan borsası MIB 30 ise 27 Şubat’tan itibaren yüzde 16 değer kaybederek 95 milyar avroluk kayıp yaşanmıştır.

Grafik 3: Stoxx Europe 600

Kaynak: investing.com

Salgın öncesinde de ekonomik sıkıntılar yaşayan İtalyan ekonomisinin bu yıl küçülmesi artık kaçınılmaz olmuştur.

Salgının etkin olduğu diğer Avrupa ülkelerinden İspanya ve Fransa'da da salgın nedeniyle ölüm vakaları hızla artmaktadır. Salgının bu ülkelerde de İtalya'da olduğu gibi etkisini arttırması halinde ticari faaliyetlerin durdurulması ihtimali yüksektir. İspanya, Bulgaristan, Slovakya, Çekya, Macaristan ve Letonya'da olağanüstü hâl ilan edilmiştir.

Koronavirüs salgınının ekonomilere vermiş olduğu zararlar diğer ülke borsalarına da yansımıştır. Tüm dünyada borsaların zirve yaptığı 12 Şubat ile 13 Mart günü son kapanış puanları kıyaslandığında Asya'da Japonya borsası Nikkei 225 yüzde 28,74, Güney Kore borsası KOSPI yüzde 23,41; Ortadoğu'da İsrail borsası TA 35 yüzde 25,98, Suudi Arabistan borsası Tedavül yüzde 22,61 düşüş yaşamıştır. Petrol gelirleri ve hac turizminden elde edilen gelirin ülke ekonomisinin çoğunluğunu oluşturduğu Suudi Arabistan'da petrol fiyatlarının düşmesinin, salgın nedeniyle risklerin artmasının ve son yaşanan gelişmelerle siyasi belirsizliklerin artmasının etkileri Tedavül Borsası'na yansımıştır. Borsada yer alan tüm şirketlerin hisse değerleri 8-9 Mart'ta düşmüştür. Borsadaki haftalık toplam kayıp da yüzde 9,04 olmuştur.

Suudi Arabistan devletine ait dünyanın en değerli şirketi Saudi Aramco'nun hisseleri de haftalık bazda yüzde 9 değer kaybetmiştir. Şirket değeri de 135 milyar dolar kayıp yaşamıştır. Aramco hisse bazında hafta içerisinde şimdiye kadar ki en düşük değer olan 27 Riyali gördükten sonra haftayı 29 Riyal'den kapatmıştır. 11 Aralık'ta hisse fiyatı olarak 32 riyalden borsaya açılan şirketin değeri de 1,5 trilyon dolar olarak hesaplanmıştır. Suudi Arabistan Veliht Prensi M. bin

Selman'ın istediği 2 trilyon dolarlık değere şirket borsaya açıldıktan sonraki ikinci günde ulaşmıştır ve 9 Ocak'a bu değeri kadar korumuştur. Ancak 9 Ocak'tan itibaren şirket değeri 2 trilyonun altında kalmıştır. Şirketin hisse değerinin borsaya giriş fiyatının da altına düşmesiyle şirket değeri 1,5 trilyon doların altına düşmüştür.

Bugünkü şartlarda bile salgının ekonomilere etkilerinin çok boyutlu olduğu gözlenmektedir. Ancak merkez bankalarının ellerindeki enstrümanlar 2008 finansal krizinde olduğu gibi çeşitli ve bol değildir. ABD Merkez Bankası politika faiz oranını iki acil kararla yüzde 0-0,25 aralığına, Kanada Merkez Bankası da aynı şekilde iki planlı olmayan kararlarla gecelik faiz oranlarını 1,75'ten 0,75'e, İngiltere Merkez Bankası 0,75'ten 0,25'e çekmiştir. Avrupa Merkez Bankası sıfır, Japonya Merkez Bankası da 2016 yılından beri negatif faiz oranına sahiptir.

2008 finansal krizinde sadece bankacılık sektörü etkilenmiş, diğer sektörler ise dolaylı yoldan etkilenmiştir. Ancak koronavirüs salgını ile çoğu sektör doğrudan etkilenmiştir.

Bunlarla birlikte ABD, Kanada, Avrupa, İngiltere, Japonya ve İsviçre merkez bankaları, küresel ölçekte dolar likiditesi sağlanmasını güvence altına almak için 16 Mart'tan itibaren geçerli olmak üzere swap hattını genişletme kararı almıştır. Ayrıca 2008 finansal krizinde sadece bankacılık sektörü etkilenmiş, diğer sektörler ise dolaylı yoldan etkilenmiştir. Ancak koronavirüs salgını ile çoğu sektör doğrudan etkilenmiştir.

Merkez bankalarının ellerindeki kısıtlı ekonomik araçlarla hangi sektöre ne kadar etki edebilecekleri ve destekleyebilecekleri belirsizdir.

Merkez bankaları faiz kararları ve parasal genişleme politikaları dışında, hükümetler de piyasada finansal olarak zorluk yaşayan şirketleri ve düşen borsaları desteklemek için ekonomik paketler açıklamıştır. Almanya'da salgın nedeniyle hiçbir şirketin batmaması ve hiç kimsenin işini kaybetmemesi için 500 milyar avroluk kredi paketi hazırlanmıştır. Bavyera eyalet yönetimi ise bünyesinde bulundurduğu büyük sanayi devlerinin iflasını engelleme amacıyla şirketlerin hisselerini almak için 10 milyar avroluk fon oluşturmuştur.

İngiltere Merkez Bankası da son iki haftada içerisindeki olağanüstü toplantılarının ikincisini 19 Mart'ta gerçekleştirmiştir. Bu toplantı sonucunda da merkez bankası ekonomisini desteklemek amacıyla gösterge faizini 15 baz puan düşürerek yüzde 0,1'e indirmiştir. Varlık alım programının kapasitesini de 200 milyar sterlin artışla 645 milyar sterline (750 milyar dolar) çıkarmıştır. Küçük işletmeler için 25 bin sterline kadar hibe desteğinin sunulacağını ve stopaj vergilerinin de erteleneceği açıklanmıştır.

Fransa da salgın nedeniyle hem şirketlerin hem de bireylerin ekonomik zarar görmemesi için tüm önlemleri alacağını belirtmiştir. Bu kapsamda şirketlere 300 milyar avroluk kredi garanti desteği, şirket ve çalışanlarının kayıplarının karşılanması için de 45 milyar avroluk ekonomik destek sağlanacağı açıklanmıştır. Ayrıca salgın nedeniyle zarar gören Air France gibi şirketlerin kamulaştırılabileceği de belirtilmiştir. İspanya hükümeti ise salgının yol açtığı hasarı telafi etmek için 200 milyar avroluk destek paketi açıklamıştır. İspanya'nın milli gelirinin yüzde 20'sine denk gelen bu finansal kaynağın 117

milyar avroluk kısmının kamu kesimine, kalan kısmının da özel sektöre kullanılacağı belirtilmiştir.

Koronavirüs nedeniyle gerçekleşen ölüm sayılarında Çin'i de geçerek salgından en fazla etkilenen İtalya'da da hükümet acil durum paketi açıklamıştır. Toplam 25 milyar avroluk paket kapsamında 3 milyar avronun doğrudan sağlık sistemine aktarılacağı kalan kısmının da şirketleri, küçük işletmeleri ve çalışanlarını kapsayacak şekilde kullanılacağı belirtilmiştir. Birkaç kez iflastan kurtarılan havayolu şirketi Alitalia'nın yeniden kamulaştırılacağı da gündeme gelmiştir. Ayrıca İsveç hükümeti 31 milyar dolarlık, Norveç hükümeti yaklaşık 10 milyar dolarlık kriz destek paketi açıklamıştır. Dünyanın her yerini etkileyen salgın nedeniyle merkez bankaları ve hükümetler acil kararlar alarak piyasaları desteklemeye çalışmaktadır.

ABD'nin en büyük yatırım bankası ve finansal hizmet kuruluşlarından Goldman Sachs, ülke ekonomisi için 2020 yılının ilk çeyreğine ilişkin büyüme tahminini aşağı yönlü revize ederek 1,4'ten 1,2'ye indirmiştir.

2.3.Salgının Dünya Ekonomik Büyüme Oranına Etkisi

Dünyanın küreselleşmesiyle ülke ekonomilerinin birbirlerine olan bağımlılıkları, iş birlikleri ve üretime dair sorunların geçişkenliği artmıştır. Dun&Bradstreet firmasının küresel tedarik zinciri

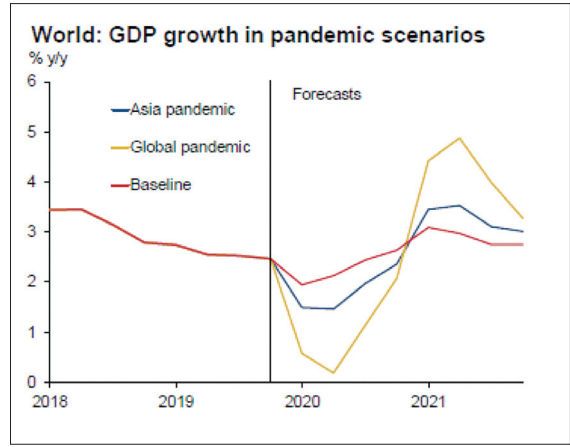
ile ilgili yayınlamış olduğu rapora göre, salgından en fazla etkilenen bölgelerin 6 Şubat itibarıyla 20 milyondan fazla işletmeye ev sahipliği yaptığı belirtilmiştir. Ekonominin büyük bir kısmını salgının tehdit etmesi nedeniyle milyonlarca Çinli şirket batma riskiyle karşı karşıya kalmıştır. Raporla yapılan analize göre, en az 51 bin şirketin Çin'in salgından etkilenen bölgelerinde doğrudan en az 1 merkezi tedarikçisi olduğu; dolaylı olaraksa dünya genelinde 5 milyon şirketin bir ya da ikinci derecede tedarikçisinin olduğu belirtilmiştir.¹⁹ Bu şirketler de Fortune 1000'de yer alan şirketlerin 900'den fazlasını oluşturmaktadır.

Çinli firmalarla aralarında sağlam iş birlikleri olan uluslararası firmalar, salgının ardından ara mal ya da nihai ürün temininde sıkıntılar yaşamaktadır. Bu firmalar Çin'e bağımlılığı nedeniyle tedarik zincirlerinde, üretim ve yeni ürün tanıtım kararlarında değişikliklere gitmek zorunda kalmıştır. Oxford Economics'in 19 Şubat'ta yayınladığı rapora göre koronavirüs salgının sadece Asya'da sınırlı kalması durumunda tahmini olarak 2020 yılında dünyada üretilen toplam hasılanın yüzde 0,5'ine denk gelen 400 milyar dolar kaybın olabileceği; tüm dünyaya yayılması durumunda ise yüzde 1,3'ü olan 1,1 trilyon dolar kaybın olabileceği belirtilmiştir.²⁰

Küresel ekonomik görünümde büyük bir belirsizlik oluşturan salgın için ülkeler gün geçtikçe her türlü tedbirleri arttırarak almaya devam etmektedir. Dünyanın en büyük ekonomisi ABD'nin de büyümesi turizm ve dış ticarete yaşanan aksamalara bağlı olarak etkilenmektedir. ABD'nin en büyük yatırım bankası ve finansal hizmet kuruluşlarından Goldman Sachs, ülke ekonomisi için 2020 yılının ilk çeyreğine ilişkin büyüme tahminini aşağı yönlü revize ederek 1,4'ten 1,2'ye indirmiştir.²¹ Bank of America (BofA), salgın nedeniyle ilk olarak 27 Şubat'ta beklenti-

lerinde revizeye gitmiştir. Banka, 2020 küresel büyüme tahminini yüzde 3,2'den 2,8'e indirmiştir. Böylece 2008 finansal krizinin ardından beklenti ilk kez yüzde 3'ün altına inmiştir. Bu revize kararlarının açıklamasında banka ekonomistleri tarafından koronavirüs salgınının küresel bir pandemi olarak ele alınmadığı ve bir resesyon öngörülerinin olmadığı belirtilmiştir.

Grafik 4: Dünya toplam hasılasının olası senaryolara göre hareketi

Kaynak: Oxford Economics

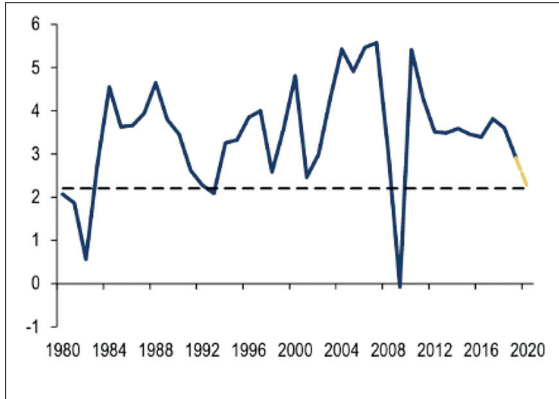
Beklenti güncellemesine salgının şimdiye kadar olan etkisi ile birlikte ABD'de bu yıl yapılacak olan seçimlerin ve ticaret savaşlarında tansiyonun yüksek devam etmesi olasılığının yansıdığını belirtmişlerdir.²² Ancak bu beklenti yüzde 3,5 olan küresel ekonomik büyüme trendinin çok altında kalmıştır. Bu da dünya ekonomisinin tipik bir resesyona girmesi anlamına gelmektedir ki banka tarafından ikinci revize de 2 hafta sonrasında 10 Mart'ta gelmiştir.

İkinci revizeye göre banka Çin için büyüme tahminini yüzde 5,2'den 4,6'ya düşürmüştü; Çin haricindeki küresel büyüme tahminini de yüzde 2,8'den 2,2'ye düşürerek 2008 finansal krizinden bu yana en düşük seviyeye indirmiştir. Banka beklentilerindeki ikinci revize ile birlikte dünya ekonomisi yorumunu da güncelleyerek resesyona

doğru gidildiğini ve riskin arttığını belirtmiştir. Son olarak JPMorgan koronavirüs salgını kaynaklı bir resesyonun ABD ve Avrupa'yı temmuz ayına kadar etkileyeceği tahminini paylaşmıştır.²³

Son iki haftada Avrupa'da ve Amerika kıtasında artan vakalar nedeniyle karantinalar, OHAL ilanları, etkinlik iptalleri, sosyal hayattaki yavaşlama ve panik nedeniyle ekonomik aktiviteler durma noktasına gelmiştir. Bu da finansal piyasalarda kaosa sebep olmuş, birçok kuruluğu da büyüme beklentilerini aşağı yönlü revize etmeye zorlamıştır. JPMorgan'ın son revize edilmiş beklenti raporunda ABD ekonomisinin ilk çeyrekte yüzde 2, ikinci çeyrekte yüzde 3 küçüleceği; Avrupa Bölgesi'nde ise aynı dönemlerde yüzde 1,8 ve yüzde 3,3 küçüleceği belirtilmiştir.

Grafik 5: Küresel ekonomik büyüme

Kaynak: BofA Global Research, IMF²⁴

Suudi ekonomisi petrolün varilinin ortalama 65 dolar olacağı varsayımı ile hazırladığı 2020 bütçesinde dengesini koruyabilmek için daha yüksek seviyelere ihtiyaç duymaktadır.

Körfezde ise 2018 yılında yüzde 2,4 oranında ve 2019 yılında yüzde 0,3 ile yıllık hedefi yüzde 0,4'ün altında büyüyen Suudi Arabistan ekonomisinin koronavirüs salgını ve düşük petrol fiyatları nedeniyle 2020 yılında yüzde 2,5 büyüme hedefine ulaşması zora girmiştir.²⁵ Suudi ekonomisi petrolün varilinin ortalama 65 dolar olacağı varsayımı ile hazırladığı 2020 bütçesinde dengesini koruyabilmek için daha yüksek seviyelere ihtiyaç duymaktadır. Uluslararası Para Fonu'na göre Suudi Arabistan'ın 2020 yılında bütçesini dengelemek için Brent petrolde 89 dolar seviyeleri gerekmektedir. Ayrıca ülkenin 2030 Vizyon projesi kapsamında ekonomik modernleşme ve sektörel çeşitlendirme süreci de bütçe üzerinde bir yük oluşturmaktadır. Bu kapsamda atılan adımların da yıl içerisinde sekteye uğraması olağandır.

Salgın nedeniyle Suudi Arabistan'da dini turizm de askıya alınmıştır. 2019 yılı ekim ayında dini turizm dışında yabancılara da kapılarını açarak 2030 yılında yıllık 100 milyon turist sayısına ulaşma hedefi kapsamında bu yılki hedefine de ulaşması zorlaşmıştır. Aynı zamanda G20'nin dönem başkanlığını yapan Suudi Arabistan'da 21-22 Kasım'da Riyad'da düzenlenecek olan G20 Zirvesi'nin de salgının gelişimine bağlı olarak iptal edilmesi ya da ertelenmesi söz konusudur.

Dubai'de de 20 Ekim ile 10 Nisan 2021 arasında düzenlenecek olan bir diğer uluslararası etkinlik olan Expo 2020'nin de ertelenmesi ya da iptal edilme ihtimali oluşmaktadır. Bu fuara yönelik Suudi Arabistan'ın da yüksek bütçeli tanıtım çalışmaları yaparak bölgedeki ekonomik hareketliliği desteklemeyi planladığı gündeme gelmiştir.

Salgının dünya ekonomisinde neden olabileceği uzun vadeli etkiler konusunda henüz net değer-

lendirmeler yapılamamaktadır. Merkez bankaları ortak tepki mekanizmaları kurmaya başlamışken bunların etkileri şu an için kısa vadeli ve yetersiz kalmaktadır. Dünya ekonomisinin resesyona girme ihtimali her geçen gün artarak devam etmektedir. Bunun dışında Moskova ile Riyad arasında başlayan petrolde fiyat savaşı herhangi bir anlaşma olmazsa ayrı bir kriz olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.Salgının Türkiye Ekonomisine Etkisi

Türkiye’de Borsa İstanbul (BİST) 12 Şubat’ta 120.048 puandan 13 Mart’ta ise 95.433 puandan kapanarak yüzde 20,5 düşüş yaşamıştır. Aynı dönemde Pegasus Hava Yolları hisse değeri yüzde 45 ve Türk Hava Yolları hisse değeri yüzde 38 düşmüştür. Gıda, sağlık ve perakende sektörlerinde ise talebe bağlı olarak artış trendi oluşmuştur. Bu dönemdeki borsa hareketlilikleri salgına bağlı olarak sektörleri ve hisselerini etkilemektedir.

Tüm dünya borsalarında sert satış baskıları olması, küresel tedarik zincirinin bozulması, seyahat sınırlamaları ve insanların daha az temas için dışarı çıkmaması ile birlikte petrol fiyatlarındaki sert düşüş BİST’te de satış baskılarını getirmiştir. Öte yandan, petrol varil fiyatlarının 28 ile 30 dolara yakın seyretmesi olumlu olarak Türkiye’nin cari dengesine yaklaşık 10 ile 12 milyar dolar katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda enflasyon sepetinde yüzde 15,62 ile büyük orana sahip ulaştırma kaleminin etkisi petrol fiyatlarının bu seviyelerde devam etmesiyle düşük olacaktır. Ancak salgın nedeniyle etkilenen turizm sektörü ve buna bağlı havacılık, fuarcılık gibi sektörlerin gelirlerinde riskler oluşmuştur.

TÜİK verilerine göre, 2019 yılında yüzde 17 artışla 34 milyar 520 milyon 332 bin dolar olarak gerçekleşen turizm gelirleri, salgının etkisiyle en çok etkilenen sektörlerin başında gelecektir. Bu gelirin; yüzde 83,3’ü yabancı ziyaretçilerden, yüzde 16,7’si yurt dışında ikamet eden yerli va-

Grafik 6: BİST 100

Kaynak: investing.com

tandaş ziyaretçilerden elde edilmiştir.²⁶ Ülke GSYH'sinin yaklaşık yüzde 4'ünü oluşturan turizm sektörünün ülke ekonomisinin temel faktörlerinden olduğu görülmektedir.²⁷ Bu verilerden hareketle salgın tedbirlerinin bu şekilde devam etmesi halinde önlem alınması gerekli ilk sektör turizm olacaktır. Kısa ve orta vadede durumu belirsiz olan turizm sektörünün yanında salgından ilk etkilenen taraf olan küçük esnafa acil müdahale gerekli olmuştur.

Salgın ile mücadele kapsamında insanların sosyal hayattan izole edilmesiyle durma noktasına gelen ve hatta devletin kararıyla kapanan birçok işletme bulunmaktadır. Öyle ki İçişleri Bakanlığı'nın "Koronavirüs Tedbirleri Genelgesi" kapsamında 149 bin 382 iş yerinin faaliyetlerine geçici süreliğine ara verilmiştir.²⁸ Bu verilerden hareketle, her işletmede ortalama 3 kişi çalıştığı düşünüldüğünde ortalama 450 bin kişinin bu süreçte geçici olarak işsiz kaldığı tahmin edilmektedir. Dahası bu kişilerin her birinin üç kişilik bir aileye dahil olduğu varsayılırsa kabaca 1 milyon 350 bin kişinin kısa vadede bu karardan etkileneceği öngörülebilecektir. Bu gerçekliği gören hükümet, geçtiğimiz gün salgın kapsamında bir takım ekonomik destek kararları açıklamıştır.

Buna göre, salgının etkilerini minimize etmek adına ilk etapta 100 milyar liralık bir ekonomik destek paketi açıklanmıştır. Pakette kısa vadeli talep şokunun etkilerini minimize edici adımlar ağırlıklıdır. Buna göre en düşük emekli maaşının 1500 TL'ye çıkarılması ve kredi ödemelerinin 3 ay ertelenmesi gibi adımların yanında, 20 bin yeni öğretmen atamasının yapılması da yer almaktadır.²⁹ Paketin mahiyetine bakıldığında, özellikle krizden ilk etapta etkilenen perakende, AVM, otomotiv, lojistik gibi öncelikli sektörlerle için muhtasar, KDV ve SGK primi ödemeleri 6'şar ay ertelenmiştir. Ekonomik İstikrar Kalkanı adı verilen pakette, ülke ekonomisinin en zayıf

karınlarından biri olan hizmet sektörü için; turizm sektöründe konaklama vergilerinin ötelenmesi, ulaşım sektöründe sivil havacılığın KDV indirimi ile teşviki, ihracat sektöründe; ihracatçıya stok finansmanı desteği gibi ek önlemler yer almaktadır.³⁰ Bunun yanında, Hazine ve Maliye Bakanı Berat Albayrak, diğer ülkelerin attığı adımlara paralel olarak piyasaya 3 aylık dönemde 50-60 milyarlık ek likidite sağlanacağını belirtmiştir. Ekonomiyi canlı tutacak adımların öncelikli hedefleri olduğunu belirten Albayrak, bu doğrultuda tüm esnafın ana para ve faiz ödemelerinin erteleneceğini ve kamu bankalarının esnaf ve Kobilere ek kredi imkanları için yardımcı olacağını belirtmiştir.³¹

4.Sonuç

Küresel ekonominin gerek salgının yarattığı talep şoku gerekse petrol fiyat şoklarının etkisi ile sarsılması tüm dünyanın meçhule sürüklendiği kaotik bir ortam yaratmıştır. Özellikle, son 2007-2008 küresel finansal krizin etkilerinin tam anlamıyla atlatılmadığı bir ortamın üzerine ticaret savaşları ile devam eden ekonomik kaos, ABD ve Çin'in anlaşmaları ile düzlüğe çıkma eğiliminde iken gelen bu şok dalgaları ile sonu öngörülemez bir yola girmiş durumdadır. Dünya merkez bankalarının acil önlem paketleri ile kısa vadeli hamlelerinin uzun vadede neler getireceği öngörülemezken, bu hamlelerin etkilerinin günlük yatıştırıcılarla sınırlı kalması durumu daha da dramatik bir hale sokmuştur.

Bu süreçte salgının Çin'de çıkmış olması, dünyada şirketlerin birçoğunun ara malları tedarikinde bu ülkeye bağımlı olması hasebiyle küresel tedarik yapısının büyük ölçüde çökmesine sebep olmuştur. Bu durum da küresel talep şokunun en temel sebebi olmuştur. Dünyada ağır sonuçları olan salgın benzeri büyük sosyal olaylar her zaman beraberinde büyük siyasi, sosyal ve

ekonomik dönüşümler getirmiştir. Hali hazırda dünya borç stokunun 1929 Büyük Buhran seviyesini de aştığı bir ortamda patlak veren bu salgının etkilerinin uzun süreli olması halinde yeni bir küresel siyasi ve ekonomik sisteme geçiş zemin oluşturabilecektir. Zira yüzyıldır, mevcut küresel sistemin insan oğlunun temel insani ve ahlaki ihtiyaçlarını karşılamada ne derece yetersiz kaldığına şahit olmaktayız.

Ancak, bu süreçler Türkiye için bazı avantajlar da oluşturmuştur. Özellikle, küresel tedarik alt yapısının ve monopol konuma gelmiş tedarikçinin sorgulanması orta ve uzun vadede tekstil sektörü gibi alanlarda ön plana çıkmak isteyen Türkiye

adına bir avantajdır. Tedarik ağının çeşitlendirilmesinin elzem hale geldiği bir ortamda üretim çeşitliliği noktasında önemli adımlar atan Türkiye ekonomisi bu avantajlı konumunu değerlendirmelidir. Bu süreç ayrıca Türkiye'nin reel sektör, turizm, ulaşım ve ihracat sektörlerinin yeni dünya ikliminde kendine sağlam bir yer edinebilmesi açısından da önemli bir fırsat olmuştur. Zira, bunu sağlayamayan ülkelerin kaybedeceği, başarıların ise bir adım öne çıkacağı bir döneme girilmiştir. Güçlü dinamik ve rekabetçi özel sektörünün yanında güçlenen borç stoku, dinamik bir iç pazarı ve en önemlisi iyi yetişmiş genç insan kaynağı ile Türkiye bu yeni dönemin önemli aktörlerinden biri olmaya adaydır.

Kaynakça

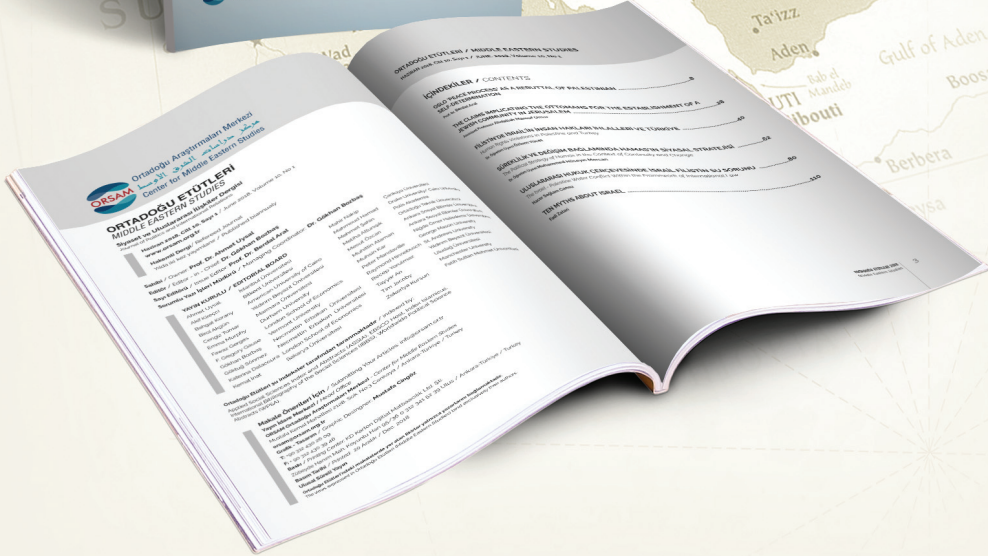
- 1 “Yeni coronavirus (2019-ncov) hakkında bilgi notu” (Erişildi 09.03.2020). http://www.ttb.org.tr/haber_goster.php?Guid=bffe89ae-3ea2-11ea-a1a2-6d7c2a5a4754
- 2 “1940’ta savaş nedeniyle iptal edilen Tokyo Olimpiyatları bu kez virüs tehdidi altında” (Erişildi 10.03.2020)
<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/1940ta-savas-nedeniyle-iptal-edilen-tokyo-olimpiyatları-bu-kez-virus-tehdidi-altında/1752780>
- 3 Tim Parsons, “How Coronavirus Will Affect the Global Supply Chain” (Erişildi 13.03.2020)
<https://hub.jhu.edu/2020/03/06/covid-19-coronavirus-impacts-global-supply-chain/>
- 4 “How will the coronavirus affect the world economy?” (Erişildi 13.03.2020)
<https://www.dw.com/en/coronavirus-outbreak-china-and-the-world-economy-worse-than-sars/a-52253833>
- 5 “Investor update on quarterly guidance” (Erişildi 13.03.2020)
<https://www.apple.com/newsroom/2020/02/investor-update-on-quarterly-guidance/>
- 6 Alexandra Stevenson, “China Stopped Its Economy to Tackle Coronavirus. Now the World Suffers.” (Erişildi 13.03.2020)
<https://www.nytimes.com/2020/03/02/business/economy/china-coronavirus-economy.html>
- 7 “Koronavirüs nedeniyle umre ziyaretleri askıya alındı” (Erişildi 13.03.2020)
<https://www.cnnturk.com/turkiye/koronavirus-nedeniyle-umre-ziyaretleri-durduruldu>
- 8 “İtalya ile ticaret virüse yakalandı” (Erişildi 13.03.2020)
<https://www.dunya.com/ekonomi/italya-ile-ticaret-viruse-yakalandi-haberi-464596>
- 9 “İlk iflas geldi!” (Erişildi 13.03.2020)
<https://www.msn.com/tr-tr/finans/ekonomi/ilk-iflas-geldi/ar-BB10LLV5>
- 10 “Donald Trump duyurdu! ABD’nin Avrupa ile bağları koptu” (Erişildi 13.03.2020)
<https://www.milliyet.com.tr/dunya/son-dakika-trump-duyurdu-avrupadan-abdye-seyahatler-durduruldu-6163892>
- 11 “Kuveyt, Türkiye’den 10 milyon maske istedi” (Erişildi 10.03.2020)
<https://www.finansgundem.com/haber/kuveyt-turkiyeden-10-milyon-maske-istedi/1473841>
- 12 “Türkiye’den Bulgaristan’a ‘corona virüs’ desteği” (Erişildi 12.03.2020)
<https://www.milliyet.com.tr/dunya/turkiyeden-bulgaristana-corona-virus-destegi-6163584>
- 13 Yusuf Şahbaz, “Türkiye’nin Çin’e hazır giyim ihracatı yüksek maske talebinin etkisiyle yüzde 500 arttı” (Erişildi 10.03.2020)
<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiyenin-cine-hazir-giyim-ihracati-yuksekk-maske-talebinin-etkisiyle-yuzde-500-artti/1755411>
- 14 Yusuf Şahbaz, “Çin Türkiye’den 200 milyon maske talep etti” (Erişildi 10.03.2020)
<https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/cin-turkiyeden-200-milyon-maske-talep-etti/1720017>
- 15 “Korona virüs Çin’de yeni milyarlar çıkarıyor” (Erişildi 13.03.2020)
<https://www.finansgundem.com/haber/korona-virus-cinde-yeni-milyarderler-cikariyor/1472796>
- 16 Thomas Franck ve Yun Li, “10-year Treasury yield hits new all-time low of 0.318% amid historic flight to bonds” (Erişildi 13.03.2020)
<https://www.cnn.com/2020/03/09/10-year-treasury-yield-plunges.html>
- 17 Bayram Altuğ, “Dünya Sağlık Örgütü yeni tip koronavirüsü küresel salgın ilan etti” (Erişildi 13.03.2020)

- <https://www.aa.com.tr/tr/koronavirus/dunya-saglik-orgutu-yeni-tip-koronavirusu-kuresel-salgin-ilan-etti/1762600>
- 18 Sunny Oh, “Fed ramps up repo operations to address disruptions in Treasury market” (Erişildi 13.03.2020)
- <https://www.marketwatch.com/story/fed-ramps-up-repo-operations-to-address-disruptions-in-treasury-market-2020-03-12>
- 19 “Supply Chain Fallout Over the Virus Is Snowballing and Impacting Businesses Globally” (Erişildi 13.03.2020)
- <https://www.dnb.com/marketing/media/supplier-report-coronavirus.html?SERV=UPPC-POHP323238>
- 20 Slater, A. & Walker, N., Coronavirus pandemic could cut World GDP by \$1tn, Research Briefing, Oxford Economics
- 21 Dilara Zengin “ABD ekonomisi koronavirüs riskiyle karşı karşıya” (Erişildi 13.03.2020)
- <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/abd-ekonomisi-koronavirus-riskiyle-karsi-karsiya-/1746439>
- 22 Jeff Cox, “The global economy is heading for its worst year since the financial crisis, Bank of America says” (Erişildi 13.03.2020)
- <https://www.cnn.com/2020/02/27/worlds-economic-growth-could-be-worst-since-financial-crisis-bank-of-america-says.html>
- 23 Ben Winck, “Coronavirus fallout and the oil price war will push 2020 GDP into ‘spitting range of a typical global recession,’ Bank of America says” (Erişildi 13.03.2020)
- <https://markets.businessinsider.com/news/stocks/economic-outlook-coronavirus-oil-price-war-risk-recession-bofa-gdp-2020-3-1028982431>
- 24 Ben Winck, “JPMorgan officially forecasts a coronavirus-driven recession will rock the US and Europe by July” (Erişildi 13.03.2020)
- <https://markets.businessinsider.com/news/stocks/coronavirus-fuel-recession-forecast-us-europe-economic-july-market-jpmorgan-2020-3-1028994637>
- 25 Shaji Matthew, “Gulf’s Top Two Economies Dealt Setback After Virus Disruption” (Erişildi 14.03.2020)
- <https://www.bloomberg.com/news/articles/2020-03-03/u-a-e-business-conditions-worsen-again-on-coronavirus-fears>
- 26 “Türkiye’nin turizm geliri 2019’da yüzde 17 arttı” (Erişildi: 19.03.2020)
- <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiyenin-turizm-geliri-2019da-yuzde-17-artti/1719831>
- 27 “2019 yılı turizmde yükseliş yılı olacak” (Erişildi: 19.03.2020)
- <https://www.ekonomist.com.tr/turizm/2019-yili-turizmde-yukselis-yili-olacak.html>
- 28 “İşte önlem amaçlı kapatılacak 149 bin 382 işyeri!” (Erişildi: 19.03.2020)
- <https://www.haberturk.com/son-dakika-haberi-ic-isleri-bakanligi-ndan-koronavirus-genelgesi-2618480>
- 29 “Cumhurbaşkanı Erdoğan: 100 milyar liralık kaynak setini devreye alıyoruz” (Erişildi: 19.03.2020)
- <https://tr.euronews.com/2020/03/18/koronavirusle-mucadele-esgudum-toplantisi-sonrasi-cumhurbaşkanı-erdogan-ulusa-sesleniyor>
- 30 “100 milyarlık panzehir!” (Erişildi: 19.03.2020)
- <https://www.haberturk.com/100-milyarlik-panzehir-2617982-ekonomi>
- 31 “Bakan Albayrak: 3 ayda 50-60 milyar TL ek likidite sağlanacak” (Erişildi: 19.03.2020)
- <https://www.haberturk.com/son-dakika-haberler-bakan-albayrak-tan-onemli-aciklamalar-2618417-ekonomi>

ORTADOĞU ETÜTLERİ

MIDDLE EASTERN STUDIES

Hakemli Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Dergisi

ORSAM Yayınları

ORSAM, süreli yayınları kapsamında Ortadoğu Analiz ve Ortadoğu Etütleri dergilerini yayınlamaktadır. İki aylık periyotlarla Türkçe olarak yayınlanan Ortadoğu Analiz, Ortadoğu'daki güncel gelişmelere dair uzman görüşlerine yer vermektedir. Ortadoğu Etütleri, ORSAM'ın altı ayda bir yayınlanan uluslararası ilişkiler dergisidir. İngilizce ve Türkçe yayınlanan, hakemli ve akademik bir dergi olan Ortadoğu Etütleri, konularının uzmanı akademisyenlerin katkılarıyla oluşturulmaktadır. Alanında saygın, yerli ve yabancı akademisyenlerin makalelerinin yayımlandığı Ortadoğu Etütleri dergisi dünyanın başlıca sosyal bilimler indekslerinden Applied Sciences Index and Abstracts (ASSIA), EBSCO Host, Index Islamicus, International Bibliography of Social Sciences (IBBS), Worldwide Political Science Abstracts (WPSA) tarafından taranmaktadır.

📍 Mustafa Kemal Mah. 2128. Sok.
No:3 Çankaya/Ankara

☎ +90 (850) 888 15 20
📠 +90 (312) 430 39 48

✉ info@orsam.org.tr
🌐 www.orsam.org.tr

📱 🌐 📺 📺
orsamorgtr